

Projekts Nr. LLI-447 "Starptautiskā kultūras tūrisma maršruta "Baltu ceļš" atpazīstamības veicināšana" ("Izzini Baltus/Explore Balts")

SAVVAĻAS AUGI BALTU TAUTU TRADĪCIJĀS UN RECEPTĒS

«Latviešu karavīrs» Biedrība
Mag.hist. Normunds Jērums
14.10.2022.

- Savvaļas augu izmantošana zemgaļu un sēļu kultūrā kopš aizvēstures laikiem

- **Uzturs** (*garšvielas, piedevas, tējas, pārtika*)
- **Tautsaimniecība** (*apģērbu, striķu, virvju, trauku izgatavošana*)
- **Rituāli, svētki** (*apbedīšanas rituāls, gadskārtu svētki*)
- **Dziedniecība** (*pirts, ārstniecības augi, tējas*)
- **Savvaļas augi krāsvielas iegūšanai** (*apģērbs, koka un ādas priekšmeti*)

UZTURS

- Kopš aizvēstures posma galveno uztura bāzi veidoja graudaugu kultūras. Sakarā ar to ka 8/9.gs. Latvijas teritorijā masveidā sāka ieviesties rudzi, uzturs kļuva stabilāks. No rudziem sāka cept skabo rudzu maizi. Raudzētas maizes priekšrocība ir tās ilgā un labā saglabāšanās. No miežiem un kviešiem cepa plāceņus un vārīja putras. Sevišķi iecienīts putraimu augs bija divgraudkvieši, kurus sauca par pūriem. Pārogļotas mīklas paliekas atrastas Tērvetes, Mežotnes, Talsu un Asotes pilskalnos 10.-12.gs.slāņos. Uzturā lietoja arī prosu, pupas un zirņus. No sējas idras, kaņepēm un linsēklām spieda eļļu. Uzturā tika lietoti arī savvaļas lazdu rieksti, sēnes un meža ogas. Tāpat uzturā tika lietotas dažādu augu lapas un janie dzinumi- kosas, nātres, skābenes, virzas, balandas u.c.
- Neapšaubāmi uzturā lietoja arī dzīvnieku gaļu un piena produktus, zivis, olas.

TAUTSAIMNIECĪBA

- Kopš aizvēstures laikiem viens no apģērba izgatavošanas materiāliem ir – lins. Latvijas Teritorijā balinātu linu fragmenti atrasti 7.gs. senvietās. Lina audumu sākotnēji auda vertikālajos aužamajos stāvos (līdz 11.gs), bet vēlāk horizontālajos. No lina auduma pagatavoja vīriešu un sieviešu kreklus, bikses, svārkus, kāju aptinumus.
- Lins un kaņepes kā materiāls ticis izmantots arī dažādu diametru striķu un virvju izgatavošanā.
- Jāatzīmē arī kārķļu klūgas, no kurām tika pīti saimniecības vajadzībām dažādu formu un veidu grozi un trauki.

RITUĀLI, SVĒTKI

- Meža augu, un ziedu izmantošana dažādos svētkos un mūsdienu ikdienas dzīvē ir senas tradīcijas un rituālu spilgts piemērs, par kura izcelsmi reti kurš mūsdienās aizdomājas. Augu un ziedu izmantošana dažādos svētkos un gadskārtu svinēšanā ir seno rituālu atskaņas mūsdienās.
- Dažādiem augiem kopš senatnes tika piedēvētas dažādas īpašības kuras tiek izmantotas arī mūsdienās. Dažādu augu iedarbība uz kukaiņiem un parazītiem no kuriem cilvēks vēlas atbrīvot savu mājokli.
- Plaša augu un ziedu izmantošana vasaras saulgriežos – vainagu pīšana, un citos gadskārtu svētkos.
- Telpu un apkārtējās vides pušķošana noteiktos svētkos.

DZIEDNIECĪBA

- No Aizvēstures perioda līdz mūsdienām pirts tiek uzskatīta par svarīgāko ķermeņa tīrības uzturēšanas un kopšanas, dziedniecības līdzeklis. Pirts esamību Latvijas teritorijā kopš aizvēstures laikiem apstiprina gan arheoloģiskās liecības, gan rakstītie avoti.
- Pirts kā higiēniski tīrākā vieta izmantota ārstniecības nolūkos, dzemdībās, brūču ārstēšanā, izmantojot dažādas augu ziedes, pēršanās rituālus, braucīšanu.
- Dažādu augu tējas un uzlējumi kalpoja kā tradicionāls ārstniecības līdzeklis pret dažādām kaitēm un slimībām. Atsevišķas senās dziedniecības tradīcijas un ticējumi saglabājušies līdz mūsdienām, un tiek vēl izmantoti.

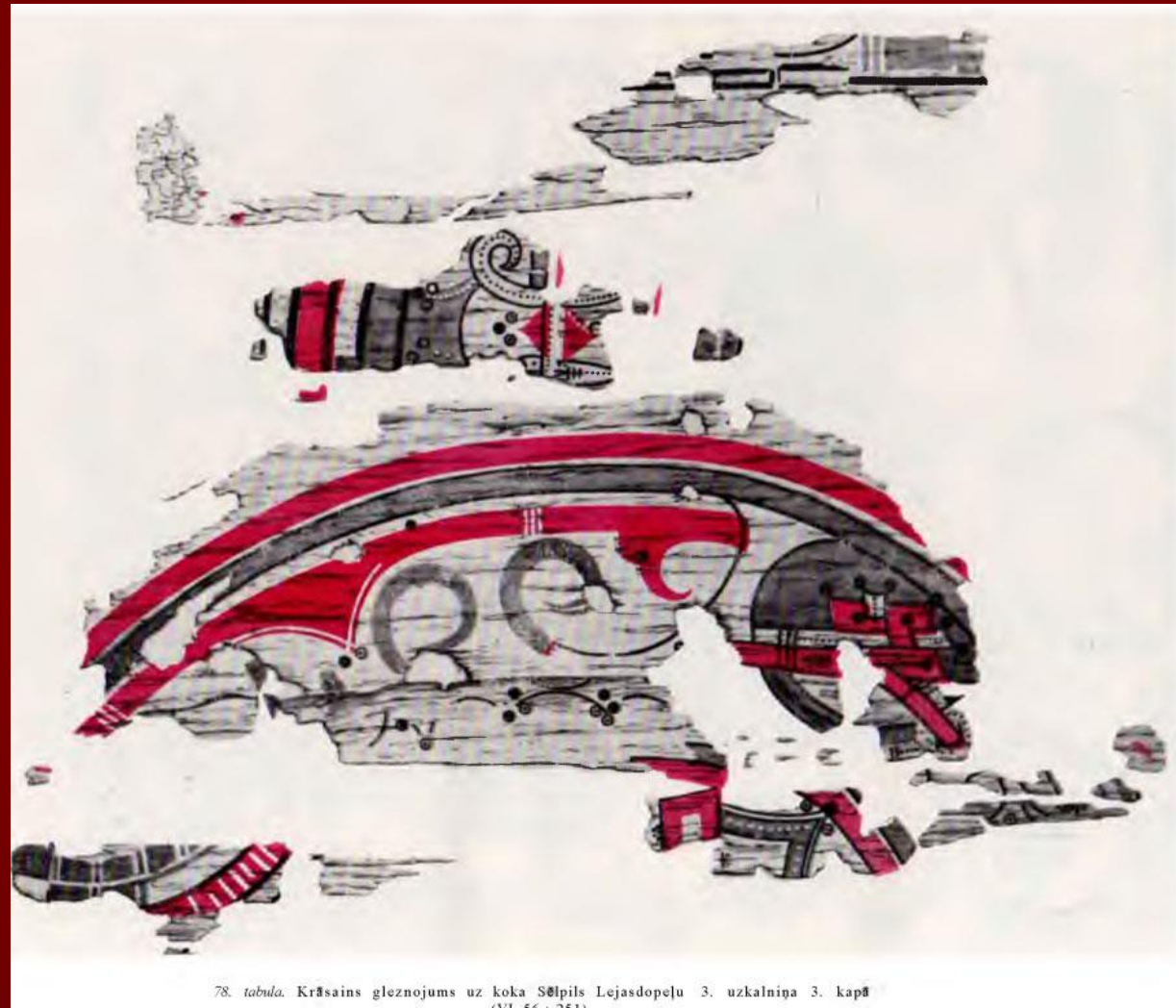
SAVVAĻAS AUGI KRĀSVIELAS IEGŪŠANAI

- Savvaļas augi līdz 19.gs. Latvijas teritorijā ir galvenais lina un vilnas audumu krāsvielas pigmenta iegūšanas avots. Lai apģērbs būtu skaistāks un košāks, arī zemgaļu un sēļu sentautas izmantoja augus vilnas un lina diegu, dziju krāsošanā. Augi kurus izmantoja senās maztautas:
- Parastā vīgrieze, kurkums, ziemeļu madara, pļavas skābene, stāvais retējs, rubija, parastā bārbele, dārza rabarbers, pļavas bitene, purva skalbe, brūklenāji, akmeņu sūnas, vāverenes, dzeltlapiņas, kadiķu ogas, bērzu lapas, virši, raudes, pupu laksti, melenes, zilā dzīpara puķes, godziki u.c.
- Lai krāsotu sadzīves priekšmetus, mēbeles, kuģus, vairokus kā saistviela tika izmantotas olas, medus.

ATTĒLI NO ETNOGRAFES ANETES KARLSONES PRIVĀTĀS KOLEKCIJAS

ATTĒLS NO SĒĻU LEJASDOPELES KAPULAUKA VAIROGA FRAGMENTA DAĻA AR GLEZNOJUMU

78. tabula. Krāsains gleznrojums uz koka Sēlpils Lejaspēļu 3. uzkalnīņa 3. kapā
(VI. 56 : 251)

Interreg

Latvija–Lietuva

Eiropas Reģionālās attīstības fonds

EIROPAS SAVIENĪBA

Projekts Nr. LLI-447 “Starptautiskā kultūras tūrisma
maršruta “Baltu ceļš” atpazīstamības veicināšana”
 (“Izzini Baltus/Explore Balts”)